

BORECKÝ, F., FIŠEROVÁ, M., ŠVANTNER, M., VÁŠA, O.:**Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů**

Praha: Togga 2011, 286 s.

V roce 2011 vyšla v pražském nakladatelství Togga kolektivní monografie *Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů*. Jedná se o dílo čtveřice mladých autorů působících na katedře Elektronické kultury a sémiotiky Univerzity Karlovy v Praze. Jak napovídá název, kniha se tématicky bude pohybovat na poli vizuálních studií, s čímž čtenáře obeznámí již předmluva, kterou k textům připojil Miroslav Marcelli i úvodní poznámka, pomocí níž autoři diváka seznamují s předmětem a ambicemi této knihy. Zásadní motivací pro její napsání byla pro autory snaha o uchopení „různorodých manipulačních strategií jejichž předmětem je obraz, a spolu s ním i my, jeho recipienti“ (s. 13). Kniha sama je členěna do čtyř částí, které na danou problematiku nahlíží postupně z hlediska filosofie, sémiotiky, estetiky a dějin umění, dle oborového zaměření jednotlivých autorů. Chtěla bych nyní projít jednotlivé příspěvky a představit potencionálním čtenářům jejich specifika.

Prvním ze čtyř příspěvků je text Michaely Fišerové *Rád reprezentácie. Možnosti a limity Foucaultovej archeológie*. Autorka se dlouhodobě věnuje mimo jiné tématu reprezentace a filosofickým aspektům vizuality, což je patrné i z toho, že zde na své předěšlé texty věnované této problematice několikrát odkazuje. Tento úvodní text čtenáře rovněž stručně seznamuje s širším teoretickým základem a částečně slouží jako krátký, ale funkční úvod pro ty, kteří do knihy vstupují bez hlubších znalostí sémiotiky, nebo teorie reprezentace. Nutno ovšem podotknout, že bez alespoň částečné znalosti je pro čtenáře orientace v textu z počátku náročnější, což ostatně platí pro celou knihu.

Text Michaely Fišerové se zaměřuje na revidování možností Foucaultovy archeologické metody pro potřeby analýzy způsobů, jakými s obrazy zachází humanitní vědy, přičemž autorka postupuje skrze problematické aspekty projektu archeologie spočívající zde ve Foucaultově nedostatečné reflexi reprezentace a simulace (s. 77), opírá se tak především o komentáře Jeana Baudrillarda a Jacquesa Derridy (s. 35-40), na jejichž základě vynáší vlastní modifikaci této metody ve prospěch řádu reprezentace – vizuality.

Zvolená metodologie je zřejmě silně inspirována Derridovým projektem dekonstrukce zde umožňujícím východisko v tvrzení, že vědecké používání obrazů probíhá v řádu reprezentace, což umožňuje přijmout i fikční model Foucaultova archivu (s. 80).

Příspěvek Michaely Fišerové má velice přehlednou strukturu a srozumitelnou argumentaci. Všechna tvrzení, která autorka před čtenáře staví, jsou dostatečně odůvodněna a podložena odkazy na relevantní literaturu. Vysoká míra argumentační komplexity velice přesně směřuje čtenáře, který ale může mít v závěru tendenci zcela nekriticky přijmout předkládaná východiska, jež se zde zdají být velice samozřejmá. Tento můj pocit pravděpodobně vychází právě z metodologického zaštitění práce Derridovým projektem dekonstrukce. Příspěvků je to ovšem spíše ke cti, jelikož od čtenáře vyžaduje velkou míru parti-

cipace a zaujmutí kritického postoje.

Druhá část knihy, orientující se na vztah obrazu a řeči, je zpracována Martinem Švantnerem v příspěvku s názvem *Sémiotika a rétorika. Jak dobře lhát*. Již název výmluvně předznamenává, co bude předmětem textu. Jádrem této práce je tak zkoumání rétorické konstrukce obrazu a způsobů, jakými se takové obrazy stávají přesvědčivými (s. 84). Autor zde představuje současně poměrně populární problematiku přesvědčivosti či lživosti médií a rétorických strategií, které je zakládají. Nespokojuje se však pouze s vágním užitím ilustrativních příkladů, ani nepředstavuje nějaký druh návodu, ale historicky a koncepčně ukotvuje základní pojmy své práce, aby je následně propojil s jejich současnou aplikací. V tomto směru se dokonce snaží připojit praktický exkurz, který se skládá z výčtu jednotlivých rétorických figur klamavé argumentace. Text je přehledně strukturován a díky širokému pojetí reflektovaného tématu je i pro méně poučeného čtenáře možné vstoupit do něj skrze jednodušší motivy, které se dostaly do veřejného podvědomí díky současnému zájmu o mediální studia. Vzhledem k rozsahu textu se mi ovšem některé pasáže zdají být poznamenány nutnou redukcí textu. Platí to zejména o pasážích mající ambici být jakýmsi vhledem do koncepčních základů práce a čtenář tak chvílemi poskakuje mezi odkazy a myšlenkami jednotlivých autorů. Bylo by jistě zajímavé pročíst si příspěvek opakovaně a zjistit, jestli autor sám nepoužívá některé ze zmíněných rétorických figur.

Následující příspěvek Felixe Boreckého tématicky navazuje na předešlý text, ovšem posouvá náhled na klam od praktické do estetické roviny. Třetí příspěvek nese název *Mystifikace a estetika. Příspěvek k Mukařovského strukturální estetice* a autor zde mimo jiné usiluje o to dostat se pomocí esteticky uchopeného klamu za jeho persvazivní povahu (jako lži) tak jak byla představena v předcházejícím příspěvku. Jednoduše chápe estetickou mystifikaci jako možnost vytržení a konstitutivní prvek nové reflexe (s. 137). Koncepčním základem je autorovi Mukařovského strukturální estetika, zejména pak zvažuje estetickou funkci a mimoumělecké estetično ve vztahu k mystifikaci. Dovolují si tvrdit, že autor velice podnětně sleduje Mukařovského myšlenky a na jejich základě představuje, jakým způsobem je estetická mystifikace přítomna v naší každodennosti. V souvislosti se zapojením estetické kvality a normy je zde také rozvinuta teorie komiky, která umožňuje najít v této situaci prvek katarze a pozvednout tak mystifikaci na pomezí mimo uměleckého estetična. Zajímavý je rovněž výběr ilustrativním příkladů, jelikož s některými z představených projektů se čtenáři pravděpodobně sami setkali, mohou zde tak znovu reflektovat tuto svoji zkušenost.

Posledním z příspěvků je *Die! Materiál a distance v kontextu myšlení Georgese Didi-Hubermana* Ondřeje Váši, který se podle vlastních slov snaží „alespoň částečně proniknout do otázky (nikoliv odpovědi), kterou si před díly amerického minimalismu položil Georges Didi-Huberman. Na základě čeho mohou být tato díla vnímána jakožto auratická“ (s. 200)? Na rozdíl od ostatních textů se může tento zdát obtížně zapojitelný do jinak velice komplexního celku knihy, jelikož se opět vrací na začátek k uchopení obrazu skrze jeho materiální podstatu. To je nejspíše způsobené výběrem a zvláště zpracováním tématu, které i když je samo o sobě pozoruhodné, rezonuje společný tematický základ knihy

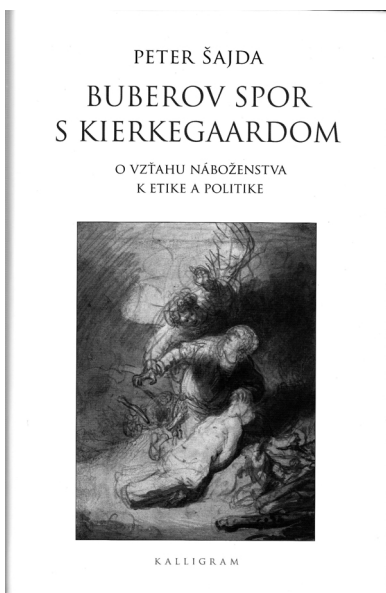
spíše v jednotlivých motivech. Autor nejdříve užívá příklady týkající se spíše tradičního umění, které ovšem odhalují svou nevšední povahu skrze rysy, které mohou být vztaženy i k zde diskutovaným minimalistickým dílům. Struktura posledního příspěvku je pro čtenáře poněkud enigmatická, je tvořena několika bloky myšlenek, které aby byly spojeny, vyžadují od čtenáře vysokou míru soustředění, jakmile jednou povolíte svou pozornost, je obtížné opětovně najít myšlenku, kterou jste v průběhu čtení sledovali. I přes tento rys je text velmi inspirativní a poskytuje dostatek volného místa pro čtenáře samotného.

Kniha *Rozum, nerozum a přesvědčivost obrazů* je jednou z knih, které před čtenáře staví obraz jako novou hodnotu nepodřízenou kategoriím lingvistiky a spadá tak do publikací mapujících fenomén obratu k obrazu charakteristického pro současnou společnost. Oproti mnohým aktuálním tendencím redukovat myšlení o obraze na jakési opozitní formy vytvářející nové slovníky podřazující obraz subversivně zpět pod nadvládu lingvistiky, se autoři soustředí spíše na specifické formy vztahů, kterými je obraz vázán na způsoby, jakými je užívám. To, že jsou jednotlivé příspěvky takto úzce specializovány, efektně zabraňuje nechtěnému zjednodušení a vágnosti, které by se autoři jistě nevyhnuli, pokud by pojalí výklad daného tématu v obecnější rovině. To, že se zaměřují specificky na aspekty manipulace, přesvědčivosti či rozumnosti obrazů, podporuje myšlenku o polysémii obrazu, kterou překonávají limity determinované lingvistickému uchopení obrazu.

Jelikož se jedná o kolektivní monografii, styl a jazyk není jednotný, což ale vyvažuje přehlednost strukturace usnadňující čtenáři pohyb v náročné problematice, a také to, že všechny příspěvky jsou svižně a čtivě napsány. I přesto je však kniha vhodná pro již poučené čtenáře a to zejména kvůli množství textů, na které se odkazuje. Závěrem chci pouze říct, že recenzovanou knihu je nutno hodnotit jako cenný příspěvek odkrývající nové horizonty a přenášející kritické myšlení do prostoru každodenní zkušenosti s obrazy.

Tereza Sluková

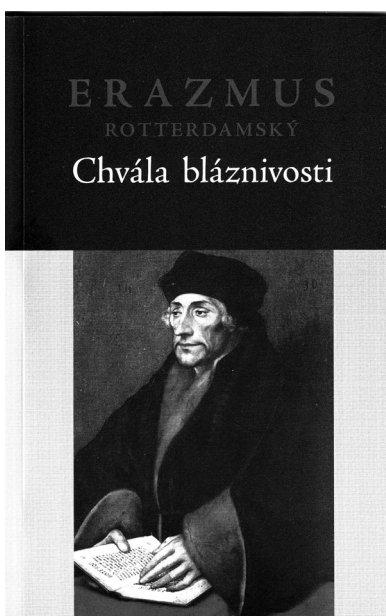
Tereza Sluková
Elektronická kultura a sémiotika FHS UK
U Kříže 8
158 00 Praha 5
Česká republika
e-mail: t.slukova@gmail.com

Peter Šajda (2013): *Buberov spor s Kierkegaardom. O vzťahu náboženstva k etike a politike*. Bratislava: Kalligram, 224 s.

Kniha sleduje dve paralelné línie: dejinnofilozofickú a systematickú. Cieľom prvej línie je predstaviť komplexný obraz Buberovej recepcie Kierkegaardových filozofických myšlienok. Kniha objasňuje kontext, v ktorom sa Buberova recepcia zrodila, skúma Buberove pramene a jeho využitie kierkegaardovských filozofém, vyhodnocuje prijatie Buberovej interpretácie odbornou verejnosťou. Vracia sa k Buberovmu ranému zápasu s náboženským akozmizmom, ktorý preddefinoval jeho pozíciu v spore s Kierkegaardom. Cieľom druhej línie je preskúmať filozofickú reflexiu vzťahu náboženstva k etike a politike v rámci Buberovej konfrontácie s Kierkegaardom. Tento vzťah je nosnou témou Buberovej recepcie Kierkegaardových ideí, od ktorej sa odvíjajú ostatné témy. Súčasťou systematického skúmania je objasnenie kľúčových dialogických pojmov a štruktúr, o ktoré sa Buber v konfrontácii opiera, sledovanie podôb sporu v štyroch kľúčových dielach, rozbor prijatia Buberových téz v medzinárodnom intelektuálnom prostredí a tematická analýza Buberovho raného zápasu s akozmizmom.

Obidve línie spolu vytvárajú plastický obraz Buberovho sporu s Kierkegaardom, v ktorého centre je problém vzťahu náboženstva k etike a politike.

Erasmus Rotterdamský (2012): *Chvála bláznivosti*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, 112 s.

Erasmus Rotterdamský neváhal vysloviť ostré kritické poznámky na adresu vládnucich dynastií, šľachty a vysokej cirkevnej hierarchie. Je žiarivou postavou obdobia veľkých objavov a smelých moreplavcov, prevratne rozširujúcich obzor človeka. Je stelesnením človeka nového typu, pričom prekračuje hranicu medzi stredovekom a novovekom. Jeho tvorbu charakterizuje hlad po poznaní. Jeho najznámejšie dielo *Chvála bláznivosti* sa zrodilo v šťastnom období na vrchole autorových tvorivých síl. Jej autor sa predstavuje ako učenec s rozsiahlymi vedomosťami a ostrý kritik doby. No kritické šľahy, ktoré vrhá do tváre súčasníkov, nevyslovuje osobne, ale kladie ich do úst Bláznivosti, ktorej sa i v čase krutej inkvizície všetko prepáči. Nefútostne útočí na všetky stavy – defilujú tu šľachtici, cirkevní hodnostári, scholastici, filozofi, spisovatelia, ale neujdu jej ani nerestí pospolitého ľudu. Táto satira je zároveň akási skrytá spoveď Erazma, avšak ostrážito kontrolovaná chladným rozumom.